

Шифр «Агрострахування»

**ОСОБЛИВОСТІ СТРАХУВАННЯ МАЙБУТНЬОГО ВРОЖАЮ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ КУЛЬТУР ЗА ПРОГРАМОЮ
ФОРВАРДНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ**

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ДЕРЖАВНИХ ФОРВАРДНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ ЗЕРНА НА АГРАРНОМУ РИНКУ УКРАЇНИ	5
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА РОБОТИ РИНКУ АГРОСТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ	10
РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ СТРАХУВАННЯ МАЙБУТНЬОГО ВРОЖАЮ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ КУЛЬТУР ЗА ПРОГРАМОЮ ФОРВАРДНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ	19
ВИСНОВКИ	31
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	33
ДОДАТКИ	37

ВСТУП

Вітчизняні сільськогосподарські підприємства є передовими по виробництву зернових культур та займають лідерські позиції на світових ринках. За результатами останніх років Україна стала однією з країн-лідерів щодо виробництва сільськогосподарської продукції. Незважаючи на такі результати, товаровиробники не завжди працюють в сприятливих умовах і мають ряд проблем. Перш за все відомо, що результати господарської діяльності аграрного сектору найбільш залежні від погодних умов. Також значною проблемою є наявність обігових коштів у визначені періоди, адже особливістю аграрного виробництва є сезонність і тут велике значення мають терміни. Рішенням цих завдань для аграріїв могло б бути страхування сільськогосподарського виробництва. Але враховуючи реалії, цей фінансовий інструмент останнім часом дискримінує себе та має ряд питань, але безперечно розвиток і удосконалення страхування аграрного сектору є надзвичайно важливим.

Наукові нароби з питань страхування ризиків аграрного виробництва останнім часом суттєво активізувалися серед вітчизняних науковців. Вагомими в цьому питанні є дослідження М. Александрової, Н. Герасименко, О. Гудзя, О. Залєтова, Р. Колібаби, Н. Рубцової, І. Фисун, Р. Шинкаренка, А. Шолойко, В. Якубовича, О. Яцух. Проте існує ще багато спірних моментів щодо удосконалення системи агрострахування та підтримки даного сектору економіки з боку держави, які потребують негайного вирішення.

Метою даної наукової роботи є вивчення теоретичних основ і розробка практичних рекомендацій щодо покращення умов надання страхових послуг в розрізі форвардного контракту на поставку майбутнього врожаю сільськогосподарських культур.

Виходячи із мети, можна окреслити основні завдання, що були вирішені при виконанні даної роботи, а саме:

- вивчити законодавче забезпечення укладання форвардних контрактів на поставку майбутнього врожаю сільськогосподарських культур;

- дослідити порядок укладання форвардних контрактів на поставку майбутнього врожаю сільськогосподарських культур;
- охарактеризувати компанії, які здійснюють форвардні закупівлі майбутнього врожаю сільськогосподарських культур;
- визначити перелік страхових компаній, які мають ліцензію на страхування сільськогосподарської продукції;
- дослідити основні умови укладання договорів страхування посівів й майбутнього врожаю сільськогосподарських культур;
- навести пропозиції щодо покращення умов надання страхових послуг в розрізі форвардного контракту на поставку майбутнього врожаю сільськогосподарських культур.

Об'єктом дослідження є процес організації страхування посівів та майбутнього врожаю сільськогосподарських культур при укладанні форвардних контрактів.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти страхування посівів та майбутнього врожаю сільськогосподарських культур при укладанні форвардних контрактів.

Інформаційна база включає: монографічні дослідження, наукові статті, нормативні документи, фінансова та статистична звітність страхових компаній, дані Державного комітету статистики України, Міністерства аграрної політики та продовольства України, періодична література, ресурси Internet та інше.

У процесі дослідження застосовувалися загальнонаукові та спеціальні методи: наукової абстракції, індукції та дедукції та інші методи пізнання соціально-економічних явищ, об'єктів і процесів; системного підходу, аналогії та кількісного і якісного порівняння.

Наукова робота викладена на 30 сторінках комп'ютерного тексту, складається із вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Містить 8 таблиць, 2 рисунки. Список використаних літературних джерел складається з 33 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ДЕРЖАВНИХ ФОРВАРДНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ ЗЕРНА НА АГРАРНОМУ РИНКУ УКРАЇНИ

На сучасному етапі розвитку сільське господарства є однією з пріоритетних галузей української економіки. За даними Міністерства аграрної політики і продовольства, експорт зернових у 2016-2017 р.р. становив 43,8 млн. т., у тому числі зернових – 22,9 млн. т [27].

Однак, всім відомо, що сільськогосподарське виробництво є однією з найризиковіших галузей економіки. Основні ризики, що спостерігаються при виробництві сільськогосподарської продукції – природно-кліматичні, а це означає, що вони перебувають поза межами людського впливу. Через свою ризикованість та інші об'єктивні причини, сільське господарство дуже часто потребує державної підтримки.

Треба зауважити, що кількість програм державної підтримки сільського господарства в Україні досить обмежена з причин недостатнього їх фінансування, хоча й демонструється тенденція до його зростання.

Так, усього у держбюджеті-2018 на фінансування витрат Міністерства аграрної політики, у тому числі витрат на держпідтримку сільгосптоваровиробників, передбачено більше 14,1 млрд грн. (1,43% від загальних видатків Держбюджету-2018), тоді як у 2017 р. на ці потреби було виділено майже 9,5 млн грн. (1,13% від загальних видатків Держбюджету-2017) (додаток А, табл. А.1) [4, 5].

Поряд з державною підтримкою тваринництва у 2018 році, однією з основних державних програм підтримки підприємств АПК, яка діє з 2008 року, є державні форвардні закупівлі зерна.

Форвардні угоди передбачають купівлю-продаж реального товару з відстрочкою його поставки, тобто цей договір, який укладається на поставку ще не виробленої продукції за фіксованою ціною. Укладання такої угоди в сучасних

умовах надає продавцю додаткові фінансові можливості, а покупця певним чином страхує від інфляційних ризиків [3, с. 153].

М.О. Солодкий зазначає, що такі угоди оформляються договором постачання. Згідно з таким договором продавець зобов'язується поставити (передати у власність) закуплені товари покупцю в термін, обумовлений у договорі (контракті). У свою чергу, покупець зобов'язується прийняти й оплатити придбаний товар на умовах і за ціною, задекларованою у контракті. Особливістю форвардних угод є те, що момент взяття зобов'язань не збігається з моментом їх виконання. Крім того, об'єктом таких угод може бути як наявний товар, так і товар, що буде вироблений на термін, встановлений договором [29, с. 80].

У цій ситуації важливо також і те, що здійснення купівлі-продажу товару, який ще буде вироблений, дає можливість учасникам торгів наперед планувати свій прибуток. Так, продавець реального товару завдяки форвардній операції може заздалегідь зафіксувати ціну і покрити свої витрати на виробництво, а покупець гарантований від ризику підвищення ціни і, крім того, економить на зберіганні товару [8, с. 73].

В умовах фінансової і політичної кризи форвардні закупівлі зернових культур на аграрному ринку стали майже єдиною програмою державної підтримки аграрних товаровиробників, та практично єдиним доступним джерелом залучення державних оборотних коштів в їх господарську діяльність [32].

Форвардні закупівлі сільськогосподарської продукції здійснюються відповідно до Цивільного кодексу України, Законів України «Про державну підтримку сільського господарства України» [13] і «Про зерно та ринок зерна в Україні» [19], а їх проведення регулюється постановою КМУ «Про запровадження державних форвардних закупівель зерна» №736 від 16 травня 2007 року [17].

Форвардні закупівлі передбачають придбання товару на організованому аграрному ринку для потреб державного інтервенційного фонду у визначений час та на визначених умовах у майбутньому, з фіксацією цін такого придбання під час укладення форвардного біржового контракту. [6]

На сьогодні головними представниками-монополістами, які здійснюють укладання такого роду контрактів щодо форвардних закупівель зерна майбутнього врожаю у правовому полі є ПАТ «Державна продовольчо-зернова корпорація України» та ПАТ «Аграрний фонд».

Ці дві державні установи займають важливе місце у підтримці рівноваги на ринку сільськогосподарської продукції та мають за кінцеву мету сприяння задоволенню потреб населення і забезпеченню продовольчої незалежності України, запобігання ускладненням та безпідставному підвищенню цін на ринках об'єктів державного цінового регулювання, утвердження та зміцнення іміджу України як потужного виробника і експортера на світовому ринку зерна [7, с. 41]. Ці установи співпрацюють з аграріями на умовах укладання спотових і форвардних угод. Зазначені угоди з реальним товаром укладаються з метою фізичного переходу товару від продавця до покупця на умовах, передбачених угодою. У порівнянні з Аграрним фондом ДПЗКУ зазвичай поступається обсягами закупівель. Обсяги закупівель Аграрним фондом майже вдвічі перевищують закупівлі ДПЗКУ. [28, с. 133]

Публічне акціонерне товариство «Аграрний фонд» – один з провідних операторів аграрного сектору України. Підприємство засноване у квітні 2013 року, згідно з постановою КМУ «Про утворення публічного акціонерного товариства «Аграрний фонд» №364 від 22.04.2013 р. Від Державної спеціальної бюджетної установи «Аграрний фонд» ПАТ «Аграрний фонд» набув функції форвардних закупівель зернових. Власником 100 % акцій ПАТ «Аграрний фонд» є держава в особі Міністерства аграрної політики та продовольства України. [9]

За форвардними програмами ПАТ «Аграрний фонд» закуповує зерно і реалізовує борошно, зокрема протягом 2017 року було реалізовано 616,1 тис. тон зерна та вироблено 252,5 тис. тон борошна.

Також з метою збільшення підтримки вітчизняних сільгоспвиробників в 2017 році ПАТ «Аграрний фонд» розпочав продаж мінеральних добрив. В минулому році Товариство закупило 245,4 тис. тон мінеральних добрив загальною

вартістю 1,88 млрд. грн., з яких поставлено сільгоспвиробникам 61,3 тис. тон. [9]

Публічне акціонерне товариство «Державна продовольчо-зернова корпорація України» – національний оператор зернового ринку України, лідер у сфері зберігання, переробки, перевалки та експорту зернових. Створена в 2010 році ПАТ «ДПЗКУ» є найпотужнішою державною вертикально-інтегрованою компанією в аграрному секторі економіки України. Корпорації належить 10% сертифікованих елеваторних потужностей України. Переробні підприємства корпорації здатні задовольнити до 10% потреб внутрішнього ринку України у борошні, крупах та комбікормах. На сьогодні «ДПЗКУ» є активним і висококонкурентним учасником зернового ринку, стабільним партнером сільгоспвиробників, надійним постачальником зерна і продовольства іноземним контрагентам. [10]

З 12.02.2018 р. ПАТ «Державна продовольчо-зернова корпорація України» розпочала програму закупівель озимих та ярих зернових культур пшениці, ячменю, кукурудзи та вівса майбутнього урожаю 2018 р. З метою підтримки вітчизняних сільгоспвиробників, в рамках весняного форварду планується проавансувати їх на суму майже 1,5 млрд. грн.

Безпосереднє виконання всіх етапів закупівель державна корпорація здійснює через свої регіональні відділи. Реалізація даної програми проводиться в два етапи.

Протягом першого етапу сільгоспвиробникам потрібно подати до регіональних відділень ДПЗКУ заявки на участь у програмі, сформувавши необхідний пакет документів та укласти договори поставки в центральному офісі корпорації. Після підписання договору на поточний рахунок сільгоспвиробника перераховується попередня оплата в розмірі 3 000 гривень за 1 тонну. Вартість коштів не буде перевищувати 11% річних.

Другий етап форвардної програми передбачає поставку зерна сільгоспвиробниками в кількості та якості згідно умов договору на філії держкорпорації, а також остаточний розрахунок у вигляді другого траншу.

Попри виконання однакових функцій, механізм співпраці аграріїв з ДПЗКУ відрізняється від механізму з АФУ і є більш простішим. Слід звернути увагу на порядок поставки зерна та остаточний розрахунок за договором. Сільгоспвиробник здійснює поставку зерна на визначений договором закупівлі зерна майбутнього врожаю сертифікований елеватор, доводить при потребі його якісні показники до передбачених договором поставки зерна майбутнього врожаю. Далі інформує ДПЗКУ про готовність фактично виконати свої зобов'язання за договором поставки зерна майбутнього врожаю і передати обумовлений вид, клас та обсяг зерна.

За основними умовами укладання форвардного контракту вся сільськогосподарська продукція має бути застрахована. Отже, на сьогодні державна програма закупівель ПАТ «Аграрний Фонд України» та ПАТ «Державна продовольчо-зернова Корпорація України» (ДПЗКУ) є основним фактором розвитку агрострахування в країні.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА РОБОТИ РИНКУ АГРОСТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

Одним із найефективніших способів управління сільськогосподарськими ризиками, виходячи з досвіду європейських країн, є аграрне страхування, основна мета якого – часткова чи повна компенсація суб'єкту господарювання втрат через несприятливі природні явища.

Вітчизняні аграрні підприємства мають величезний потенціал для розвитку і представляють підвищений інтерес для іноземних інвесторів. Однак, недовіра та низький рівень користування послугами страховиків з боку аграрних підприємств, викликають і певні сумніви з боку інвесторів. Зокрема, рівень агрострахування в Україні становить всього лише 5-7%, в той час як в Польщі цей показник знаходиться на рівні 30%, в Німеччині – понад 60% [25].

Реальну роботу ринку агрострахування в Україні було розпочато у 2005 році з прийняттям Закону України «Про Державний бюджет України 2005 року», в якому вперше було передбачено кошти на компенсацію частини страхових внесків під час страхування врожаю обсягом 54 млн. грн.

На протязі 2005-2008 рр. суми, що виділялися з цієї метою, щороку зростали, що свідчило про усвідомлення державою важливості підтримки агрострахування як вагомого інструмента управління сільськогосподарськими ризиками в Україні (табл. Б.1, рис. 2.1).

Найбільша кількість укладених договорів, за роки роботи програми державної підтримки агрострахування, спостерігається у 2007 р. – 4397 шт. Сума страхової премії за програмою субсидованого страхування культур в 2007 році склала 117,1 млн., страхова сума – 2,19 млрд. грн. (498,07 тис. грн. на 1 договір страхування). Всього було застраховано 2350,3 тис. га посівів сільськогосподарських культур, що становить 12,65% від загальної посівної площі сільськогосподарських підприємств України в 2007 році (18583,5 тис. га). [11]

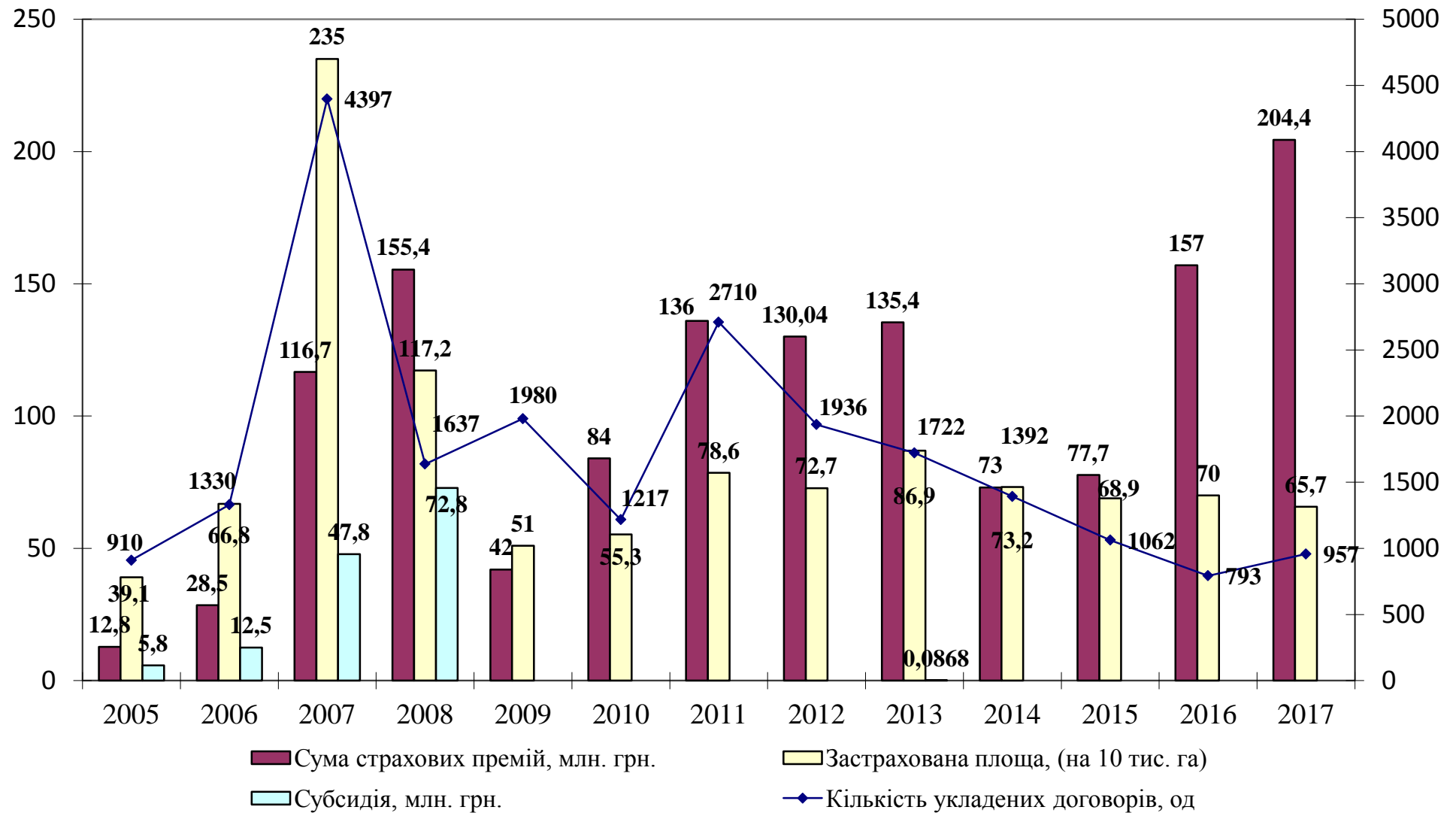

Рис. 2.1 Динаміка обсягів страхових премій, виплачених субсидій і кількості договорів в сегменті агрострахування, 2005-2017 рр.

У 2008 р. передбачалося виділити з державного бюджету України на програму підтримки агострашування 200 млн. грн. Проте влітку 2008 р. ця цифра була зменшена до 72,8 млн. грн. – гроші були направлені на ліквідацію наслідків стихійного лиха в західних регіонах країни. Однак, навіть з цих коштів, що залишалися, виробникам сільгосппродукції було виплачено лише 60,8 млн. грн. (табл. Б.1).

Тому, у 2008 р. спостерігалось зниження активності сільськогосподарських товаровиробників щодо страхування аграрних ризиків. Так, кількість укладених договорів зменшилася на 2760 шт. або 67,8% і становила 1637 договори.

Всього було застраховано 1172 тис. га посівів сільськогосподарських культур (6,02% від загальної посівної площі с/г підприємств України у 2008 році (19460,1 тис. га)), що на 1179,7 тис. га (50,2%) менше ніж у 2007 р.

При цьому розмір страхових платежів за програмою субсидованого страхування культур в 2008 році становив 155,4 млн. грн., страхова сума – 3 153,4 млн. грн. (1924,25 тис. грн. на 1 договір страхування). Дана ситуація говорить про збільшення у 2008 р. порівняно з 2007 р. страхової суми на 1 договір страхування на 1426,18 тис. грн., тобто про здороження вартості застрахованих культур. Середня ставка премії по агострашування у 2008 році склала 4,93%, що відповідає середньорічним показникам за програмою за 2005-2008 роки.

Починаючи з 2009 р. програму фінансування страхування сільськогосподарських ризиків за рахунок державного бюджету було звернуто. Це призвело до різкого скорочення застрахованих площ сільськогосподарських культур (на 56,5% порівняно з 2008 р.) та зменшення страхового тарифу до 3,24% (у 2009 р. – 5,93%) (рис. 2.1). Дана тенденція призвела до зменшення надходжень страхових платежів за договорами страхування сільськогосподарських культур на 73,0%, величина яких у 2009 р. становила 42,0 млн. грн. Однак, кількість укладених договорів страхування зросла порівняно з попереднім роком на 20,9%, тобто у 2009 р. на 1 договір припадало 258 га, тоді як у 2008 р. це показник становив 716 га/дог. Це пояснюється тим, що протягом 2009-2012 рр. агровиробники здійснювали лише формальне страхування, тобто відбувалося страхування

заставного майна (урожаю) для отримання кредитів та фінансових ресурсів за програмою заставних закупівель. (табл. Б.1)

Поступово, протягом 2010-2012 рр. ситуація на ринку агрострахування покращилася, однак досягти показників роботи 2007 року, за умов існування державної підтримки, страховикам так і не вдалося.

Починаючи з 2013 року, ситуація на ринку агрострахування поступово почала погіршуватися. І у 2016 році було укладено найменша кількість договорів страхування за весь досліджуваний період, починаючи з 2005 року. Так, даний показник у 2016 р. становив лише 793 од., зокрема 317 договорів було укладено на зимовий період і 476 договорів на весняно-літній період. Це на 269 договорів менше ніж у 2015 р. (табл. Б.1) та на 117 договори менше ніж у 2005 р. Це говорить про те, що галузь агрострахування у 2016 році не досягла навіть рівня 2005 року. Найбільшу кількість договорів підписали компанії «ІНГО Україна» (24,5%), «PZU Україна» (23,4%), «Універсальна» (21%) і «АСКА» (14,2%). [26]

Однак, 2016 рік став першим роком, коли після тривалого періоду скорочення (за обсягами страхових премій) ринок агрострахування продемонстрував деяке пожвавлення, а вже 2017-й рік продовжив цю тенденцію, поширивши її на більшу кількість показників.

У 2017-му році вперше, починаючи з 2011 року, зросла кількість укладених договорів страхування: зростання склало 21%. Обсяг зібраних страхових премій у гривні зростає вже третій рік поспіль, зокрема, у 2017-му році він зріс на 30% та склав 204,4 млн грн. Другий рік поспіль зростає також обсяг страхових премій у доларовому еквіваленті, який у 2017-му році склав 7,7 млн. дол., що на 28% перевищує показник 2016-го року. [2]

Загальна страхова сума (або об'єм загальних страхових зобов'язань) у 2017 році, порівняно з 2016-м, дещо скоротилася (з 6,240 млрд грн до 5,913 млрд. грн. (або на 5%). Це можна пояснити двома причинами:

1) зростанням середньої ставки страхової премії (у 2017 році вона склала 3,5% проти 2,5% у попередньому році);

2) тим, що 2017-й рік представлений даними за 9 місяців. Дані за повний рік, ймовірно, можуть бути скореговані в бік підвищення, як це відбулося з даними за 2016-й рік (загальна страхова сума за 2016-й рік після уточнення даних в процесі проведення цього річного дослідження змінилася з 5,809 млрд грн до 6,240 млрд грн, тобто зросла на 7,4%). [2]

Значну частку на ринку агрострахування займають договори страхування укладені за програмами фінансування сільгоспвиробників через Аграрний фонд і «Державну продовольчо-зернову корпорацію України» (ДПЗКУ). У 2016 році доля таких договорів в загальній кількості збільшилася з 32,0% до 32,9%. На сьогодні 8 з 11 страхових компаній, представлених на ринку агрострахування співпрацюють з Аграрним фондом України, зокрема СК «УАСК АСКА», АСК «Інго Україна», СК «PZU Україна», «Українська пожежно-страхова компанія», СК «Універсальна», СГ «ТАС», СК «Країна», СК «Укрфінполіс». Параметри страхування за такими договорами поступово наближаються до параметрів страхування з незалежними договорами, що свідчить про формування реальних ринкових умов страхування. [1]

Перелік страхових компаній, які мають ліцензію на страхування сільсько-господарської продукції та активно працюють на страховому ринку України наведені в таблиця 2.1.

Проаналізувавши дані табл. 2.1 відмітимо, що більшість страхових компаній, які активно працюють на ринку агрострахування самостійно, паралельно з цим співпрацюють з Аграрним фондом або ДПЗКУ, або є членами АСП.

Проте більшість фахівців страхового ринку відмічають, що досить часто агрострахування є вимушеним заходом, і незважаючи на певне пожвавлення ринку агрострахування, дуже мала частка аграрієві готові добровільно страхуватися. На думку сільгоспвиробників, співпрацюючи з такими державними компаніями як Аграрний фонд та ДПЗКУ з приводу укладання форвардних контрактів на поставку зерна майбутнього врожаю, вони просто вимушені страхувати останній. Таким чином, ці договори страхування останнім часом продо-

вжують відігравати значну роль у загальному портфелі агрострахування (табл. 2.2).

Таблиця 2.1

Перелік страхових компаній, які активно працюють на ринку агрострахування України

Страхові компанії, які є членами Аграрного страхового Пулу	Страхові компанії, що співпрацюють з		Провідні страхові компанії, які були активними учасниками вітчизняного ринку агрострахування в 2017 р.
	ПАТ «Аграрний фонд»	ПАТ «Державна продовольчо-зернова корпорація України»	
1. ПрАТ СК «Брокбізнес» 2. ПрАТ СК «Страхові гарантії» 3. ПрАТ «Українська аграрно-Страхова компанія» 4. ПрАТ СК «Альфа Страхування» 5. ТДВ СК «Агрополіс»	1. ПрАТ «УАСК АСКА» 2. ПрАТ «АСК «ІНГО Україна» 3. ПрАТ «СК «ПЗУ Україна» 4. ПрАТ «СК «Універсальна» 5. ПрАТ «СГ «ТАС» 6. ПрАТ «СК «Країна» 7. ТДВ «СК «Гардіан» 8. ПрАТ «СК «Альфа Страхування»	1. ПрАТ «АСК «ІНГО Україна», 2. ПрАТ «СК «Універсальна» 3. ПрАТ «СК «ПЗУ Україна»	1. ПрАТ «СК «АХА Страхування» 2. ПрАТ «УАСК АСКА» 3. ПрАТ «СК «АСКО-Донбас північний» 4. ПрАТ «СК «Брокбізнес» 5. ТДВ «СК «Гардіан» 6. ПрАТ «СК «Здорово»* 7. ПрАТ АСК «ІНГО Україна» 8. ПрАТ «СК «Країна» 9. ПрАТ «СК «Оранта-Січ» 10. ПрАТ «СК «ПЗУ Україна» 11. ПрАТ «СГ «ТАС» 12. ПрАТ «Українська аграрно-Страхова компанія» 13. ПрАТ СК «Універсальна»

Джерело: складено автором

* – анульовано ліцензії на провадження господарської діяльності з надання фінансових послуг (крім професійної діяльності на ринку цінних паперів) відповідно до Розпорядження №253 від 22.02.2018 р.

Аналіз даних наведених у таблиці 2.2 свідчить про те, що відбувається наближення показників страхування, пов'язаного з державними програмами фінансування сільськогосподарських виробників, до показників страхування за

незалежними договорами, що є ознакою поступового формування реальних ринкових умов страхування.

Таблиця 2.2

Основні показники страхування, пов'язаного з державними програмами фінансування сільськогосподарських виробників, за 2017 р.

Показники	ПАТ «Аграрний фонд»	ДПЗКУ	Інші	Загалом за програмами фінансування	Загалом по Україні
Кількість договорів, од	223	85	1	309	957
- частка у загальній кількості, %	23,3	8,9	0,1	32,3	100,0
Застрахована площа, га	166594	29858	527	196979	657000
- частка у застрахованій площі, %	25,4	4,5	0,1	30,0	100,0
Страхова сума, млн. грн.	2866,28	254,40	9,15	3129,84	5913,00
- частка у загальній страховій сумі, %	48,5	4,3	0,2	52,9	100,0
Страхові премії, млн. грн.	126,1	8,5	0,27	134,9	204,4
- частка у загальному обсязі страхових премій, %	61,7	4,2	0,1	66,0	100,0
Страхові виплати, тис. грн.	381,5	–	–	381,5	7562,8
- частка у загальному обсязі страхових виплат, %	5,0	–	–	5,0	100,0

Джерело: складено автором за даними [1]

Так, кількість укладених договорів страхування та застрахована площа за програмою форвардних закупівель зерна майбутнього врожаю у 2017 році становить 32,3% та 30% відповідно від загальної кількості і площі за договорами агрострахування. А частка страхової суми і зібраних страхових премій перевищила 50% поріг і за відповідними договорами склала відповідно 52,9% та 66,0% від загальних обсягів даних показників на ринку агрострахування [30].

РОЗДІЛ 3

ОСОБЛИВОСТІ СТРАХУВАННЯ МАЙБУТНЬОГО ВРОЖАЮ СІЛЬСЬКО-ГОСПОДАРСЬКИХ КУЛЬТУР ЗА ПРОГРАМОЮ ФОРВАРДНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ

Форвардний контракт за своєю природою пов'язаний з досить великими ризиками, які супроводжують обидві сторони – як покупця (ПАТ «Аграрний фонд» / ПАТ «ДПЗКУ»), так і постачальника (сільськогосподарське підприємство). Адже купується те, чого ще фактично немає, і ризики пов'язані як з тим, чи буде зібрано майбутній урожай, так і з тим, скільки він буде коштувати.

У зв'язку з цим, при укладанні форвардних контрактів на поставку зерна майбутнього врожаю, обов'язковою умовою є придбання договору комплексного страхування посівів майбутнього врожаю сільськогосподарських культур.

Отже, за умовами форвардного контракту на поставку зерна майбутнього врожаю восени, сільськогосподарський виробник зобов'язаний укласти договір добровільного страхування посівів сільськогосподарських культур та договір комплексного страхування майбутнього врожаю сільськогосподарських культур. Основні умови вищезазначених договорів, укладених за умовами осінньої кампанії форвардних закупівель майбутнього врожаю озимої пшениці наведені у таблиці 3.1.

Розглянемо приклад розрахунку основних показників наведених у табл. 3.1, виходячи з наступних реальних даних: приватне підприємство ПП «Аскон», розташоване у Запорізькій області у грудні 2017 року уклало з ПАТ «ДПЗКУ» договір поставки майбутнього врожаю озимої пшениці 3 класу в обсязі 3500 тон, сума попередньої оплати становила 10 500 тис. грн. За умовами даного договору, підприємство також уклало з ПрАТ «АСК «ІНГО Україна» два договори страхування: договір добровільного страхування посівів сільськогосподарських культур та договір комплексного страхування майбутнього

врожаю сільськогосподарських культур (табл. 3.2 та 3.3). Було застраховано 15 ділянок посівів озимої пшениці на загальній площі 1507,0 га.

Основні характеристики договору добровільного страхування посівів сільськогосподарських культур та договору комплексного страхування майбутнього врожаю сільськогосподарських культур при укладанні форвардних контрактів на поставку майбутнього врожаю озимої пшениці з ПАТ «ДПЗКУ»

Умови страхування	Характеристика	
	На період перезимівлі	На період весна - літо
1	2	3
Предмет страхування	Майновий інтерес, що не суперечить законодавству України, пов'язаний з володінням, користуванням та розпорядженням посівами сільськогосподарських культур	Майновий інтерес, що не суперечить законодавству України, пов'язаний з володінням, користуванням та розпорядженням майбутнім врожаєм сільськогосподарських культур
Страховий тариф, %	Встановлюється окремо для кожної сільськогосподарської культури та регіону (для озимої пшениці, Запорізька область)	
	4,7	3,2
Франшиза	Безумовна франшиза – 30%	
Страховий випадок	Повна загибель застрахованих посівів озимих с/г культур, внаслідок прямого впливу подій (страхових ризиків). Під повною загибеллю посівів с/г культур розуміється загибель 50% і більше сходів озимих с/г культур на конкретному полі після виходу з зими.	Події, що відбулися, із настанням яких виникає обов'язок Страховика здійснити виплату страхового відшкодування Вигодонабувачу, наслідком яких є неотримання або недоотримання майбутнього врожаю с/г культур і багаторічних насаджень у зв'язку з його повною або частковою загибеллю чи пошкодженням в результаті подій (страхових ризиків).
Страхові ризики	Вимерзання, ожеледь, заморозок льодова кірка, випрівання, вимокання; Суховії; Посуха чи зневоднення на землях, які підлягають примусовому зрошенню; Град, удар блискавки; Землетрус; Лавина, земельний зсув, сіль; Пожежа, крім лісових пожеж; Буря, ураган, буран, злива, повінь;	Заморозок; Град, буря, ураган, буран, шквал, смерч, удар блискавки, пожежа; Злива, поводь, паводок та повінь, затяжні дощі, вимокання; Сіль, лавина, земельний зсув, пилова буря; Посуха, суховій, ґрунтова кірка; Зневоднення на землях, які підлягають примусовому зрошенню; Землетрус;

Продовження таблиці 3.1

1	2	3
Страхові ризики	Епіфітотійний розвиток хвороб рослин; Епіфітотійне розмноження шкідників рослин; Вторинні хвороби рослин, внаслідок настання перерахованих ризиків; Протиправні дії третіх осіб, що виражаються у крадіжках, хуліганських діях, стосовно рослинницьких насаджень.	Епіфітотійний розвиток хвороб, епіфітотійне розмноження шкідників рослин та хвороби, що стали наслідком несприятливих подій перерахованих вище ризиків; Протиправні дії третіх осіб.
Страхова сума	Розраховується як добуток площі посівів озимих сільськогосподарських культур, прийнятих на страхування, і суми, встановленої в межах планових витрат Страхувальника на посів і вирощування на 1 га посівної площі: $CC = S * VT_{пл}$	Страхова сума визначається як вартість майбутнього врожаю шляхом множення застрахованої врожайності (75% середньої врожайності застрахованої с/г культури за останні 5 років) с/г культури в господарстві Страхувальника на площу посівів культури та вартість метричної одиниці врожаю відповідної с/г продукції: $CC = Ц * S * V_3$
Строки страхування	З моменту укладання форвардного контракту (осінь-зима поточного року) – до 1 травня наступного року.	З моменту укладання форвардного контракту (осінь-зима поточного року) – до 1 вересня наступного року. Відповідальність страховика за даним договором наступає не раніше появи сходів і проведення огляду посівів с/г культур.
Збиток, страхове відшкодування	Збиток визначається для кожного поля в розмірі фактично понесених Страхувальником витрат на посів і вирощування застрахованих озимих с/г культур (у 2018 р. – 4000 грн. / га). Величина страхового визначається в розмірі збитку за вирахуванням франшизи.	Розмір страхового відшкодування визначається розміром збитку, зменшеного на розмір франшизи: $CB = (V_3 - Vф) * S * Ц - ФБ$

Таблиця 3.2

**Розрахунок страхового платежу за договорами добровільного страхування посівів сільськогосподарських культур на період
перезимівлі за умовами форвардного контракту для ПП «Аскон»**

№ поля	Найменування сільськогосподарських культур	Площа посівів S, га	Планові витрати на посів і вирощування озимих с/г культур ВТ _п , грн./ га	Страхова сума с/г культур, СС, грн.	Страховий тариф, %	Франшиза, ФБ, %	Страховий платіж, грн.
2/2	Озима пшениця	155	4000,0	620000,0	4,7	30,0	29140,0
...	...	...	...	...	...	...	...
5/2	Озима пшениця	92	4000,0	368000,0	4,7	30,0	17296,0
7/5	Озима пшениця	100	4000,0	400000,0	4,7	30,0	18800,0
8/2	Озима пшениця	194	4000,0	776000,0	4,7	30,0	36472,0
Всього		1507,0	—	6028000,0	—	—	283316,0

Таблиця 3.3

Розрахунок страхового платежу за договорами комплексного страхування майбутнього врожаю сільськогосподарських культур на період весна-літо за умовами форвардного контракту для ПП «Аскон»

№ поля	Найменування сільськогосподарських культур	Площа посівів S, га	Середня врожайність, В ср, ц/га	Застрахована врожайність, В з, ц/га	Вартість од. врожаю Ц, грн./ ц	Страхова сума с/г культур, СС, грн.	Страховий тариф, %	Франшиза, ФБ, %	Страховий платіж, грн.
2/2	Озима пшениця	155	34,74	26,055	300,0	1211557,50	3,2	30	38769,84
...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
5/2	Озима пшениця	92	34,74	26,055	300,0	719118,0	3,2	30	23011,78
7/5	Озима пшениця	100	34,74	26,055	300,0	781650,0	3,2	30	25012,80
8/2	Озима пшениця	194	34,74	26,055	300,0	1516401,0	3,2	30	48524,83
Всього		1507,0	—	—	—	11779465,50	—	—	376942,90

За першим договором страхування посівів на період перезимівлі розмір страхової суми залежить від обсягу застрахованої площі та від вартості планових витрат на посів та вирощування 1 га озимої пшениці. За другим договором страхування майбутнього врожаю озимої пшениці величина страхової суми розраховується виходячи з таких показників як площа посіву, застрахована врожайність та вартість одиниці врожаю.

Провівши відповідні розрахунки в табл. 3.2 та 3.3 отримуємо, що за два договори страхування приватне підприємство сплатити страхові премії у розмірі 283316,0 та 376942,90 грн. За умов форвардного контракту закупівель зерна майбутнього врожаю Покупець (ПАТ «ДПЗКУ») утримує грошові суми із коштів, які належні до виплати Постачальнику (ПП «Аскон»), у розмірі зазначеному в Договорі добровільного страхування посівів сільськогосподарських культур та Договорі комплексного страхування майбутнього врожаю сільськогосподарських культур, відповідно 283316,0 та 376942,90 грн. (загальна сума – 660258,9 грн.) і сплачує їх як страхові платежі на підставі виставлених рахунків-фактур.

При настанні страхового випадку страховик має здійснити виплату страхового відшкодування у межах нанесеного страхувальнику збитку з урахуванням такого показника як франшиза. Треба зауважити, що на таку незначну деталь як франшиза агровиробники дуже часто не звертають увагу, а після настання страхового випадку, коли їх не задовольняють розміри страхового відшкодування, або воно взагалі відсутнє, настає розчарування у такому інструменті соціального захисту як страхування.

Відповідно до закону України «Про страхування» франшиза – це частина збитків, що не відшкодовується страховиком згідно з договором страхування [21]. У більшості випадків при укладанні договорів страхування сільськогосподарських культур в Україні застосовується безумовна франшиза. У класичному варіанті величина франшизи розраховується як відсоток від страхової суми для кожного окремого поля чи сільськогосподарської культури, а не від збитків по

культури (на загиблі гектари чи центнери), хоча останній варіант має місце для існування.

На сьогодні в практиці агрострахування застосовується безумовна франшиза розмір якої коливається від 0 до 50%. Франшизу у розмірі 50% можна вважати фіктивною, адже її використанні майже не покриває отримані агрови-робником страхові збитки. Укладання договорів страхування з високим рівнем франшизи суттєво зменшує розмір відшкодування, тому при укладанні догово-рів агрострахування за умов форвардних контрактів застосовується стандартна безумовна франшиза у розмірі 30%.

Останнім часом на ринку страхування аграрних ризиків все частіше вико-ристовується таке поняття як страхове покриття. Застосування даного показни-ка дуже розповсюджено в закордонній практиці, а в Україні стало поширюва-тися з приходом на вітчизняний ринок агрострахування Міжнародної фінансо-вої корпорації (IFC) з проектом «Розвиток агрострахування в Україні».

У вітчизняному законодавстві не дано визначення терміну «покриття». Однак, вивчивши досвід зарубіжних, вітчизняних страхових компаній та науко-во-практичні рекомендації видані IFC, визначимо, що під поняттям покриття при страхуванні врожаю розуміється відсоток врожаю (врожайності), у межах якого страховик гарантує відшкодування збитку.

У практиці страхування можливі випадки одночасного використання франшизи і покриття. Тоді фізичний збиток розраховується так само, коли за-стосовується покриття, але збиток у грошовому вимірі відшкодовується не пов-ністю, а за вирахуванням відсотку франшизи. При цьому, застосовується фран-шиза від збитку.[31]

За досліджуваними договорами страхування, які уклалися за умовами форвардного контракту, розмір франшизи встановлюється стандартний – 30%. З урахуванням величини попереднього показника, тарифи для озимих культур посіяних в Запорізькій області становлять відповідно 4,7% та 3,2%. В таблиці 3.4 наведено приклад розрахунку збитку та страхового відшкодування при від-сутності договору страхування та за договором комплексного страхування май-

бутнього врожаю сільськогосподарських культур на період весна-літо в ПП «Аскон» у 2017 р.

Розрахунок збитку та страхового відшкодування при відсутності договору страхування та за договором комплексного страхування майбутнього врожаю сільськогосподарських культур на період весна-літо в ПП «Аскон» у 2017 р.

Показники	При відсутності договору страхування			За умов договору страхування		
	Озима пшениця (поле 1)	Озима пшениця (поле 2)	Озима пшениця (поле 3)	Озима пшениця (поле 1)	Озима пшениця (поле 2)	Озима пшениця (поле 3)
Площа посіву, га	130,7	136,2	135,8	130,9	136,2	135,8
Пошкоджена площа поля, га	0,9	36,5	55,0	0,9	36,5	55,0
Середня врожайність по господарству, ц/га	28,90	28,90	28,90	21,675	21,675	21,675
Вартість зерна, грн/ц	279,0	279,0	279,0	279,0	279,0	279,0
Збиток, грн.	5442,59	220727,36	332602,88	5442,59	220727,36	332602,88
Франшиза, %	–	–	–	30	30	30
Франшиза, грн.	–	–	–	237115,61	247094,00	246368,02
Страхове відшкодування, грн.	–	–	–	покриває франшиза	покриває франшиза	86234,85

Так, за відсутності договору страхування підприємство понесе збиток в обсязі 558772,83 грн., а при його наявності – 472537,98 грн., що на 86234,85 грн. менше.

Треба відмітити, що в Україні прийнятий, але так до теперішнього часу і не запрацював Закон України «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою». Основна причина його статичності – відсутність фінансування з боку держави. За умовами Закону [20] державна підтримка страхування сільськогосподарської продукції полягає у наданні з державного бюджету сільськогосподарським товаровиробникам грошових коштів у вигляді субсидій на відшкодування частини страхового платежу (страхової премії), фактично сплаченого ними за договорами страхування сільськогосподарської продукції.

З метою виконання даного Закону [20] 15.08.2012 р. була прийнята Постанова КМУ №813 «Про затвердження Порядку та умов надання сільськогосподарським товаровиробникам державної підтримки у страхуванні сільськогосподарських культур шляхом здешевлення страхових платежів (премій) і переліку сільськогосподарських культур та видів страхових ризиків (продуктів), на які у 2012 році надається компенсація вартості страхових платежів (премій)» [18], відповідно до якої державна підтримка надається сільськогосподарським товаровиробникам у формі компенсації до 50 % вартості страхового платежу.

Однак, на думку багатьох експертів з агрострахування, дана програма державної підтримки, навіть за умов її функціонування не набула б особливої популярності. Основна причина – одноразова сплата 100% страхових премій та невпевненість агротоваровиробника в отриманні усієї суми субсидій, що належать йому, через деякий час. Порядок перерахування державних субсидій (відшкодування 50% сплачених страхових внесків) створює розрив ліквідності у сільськогосподарських товаровиробників. У найгарячіший посівний період аграріям необхідно знайти 100% суми страхових внесків, а реальна вартість відшкодованих через певний період коштів істотно нижче вартості фінансових ресурсів у період сівби.

На сьогодні до Верховної Ради України подано проект Закону України «Про державну підтримку сільськогосподарського страхування» від 26.04.2017 р. № 6355-1 [14], в якому передбачено скоригований механізм надання субсидій на здешевлення страхових премій агровиробникам при укладанні договору сільськогосподарського страхування. Зокрема, на підставі договору сільськогосподарського страхування страхувальник оплачує лише частину страхового платежу, іншу частину на рахунок страховика сплачує держава через новостворену спеціалізовану установу з управління сільськогосподарськими ризиками – Державне агентство сільськогосподарського страхування (Агентство).

Порядок укладання договору страхування за умовами форвардного контракту без/з отримання(м) субсидії представлений на рис. 3.1. Як ми бачимо, при прийнятті Закону України «Про державну підтримку сільськогосподарського страхування» та виділенні коштів на державне субсидування агрострахування, агровиробник отримуватиме більшу суму коштів за форвардним контрактом на величину частини страхових премій, яку Агентство доплатить страховикові.

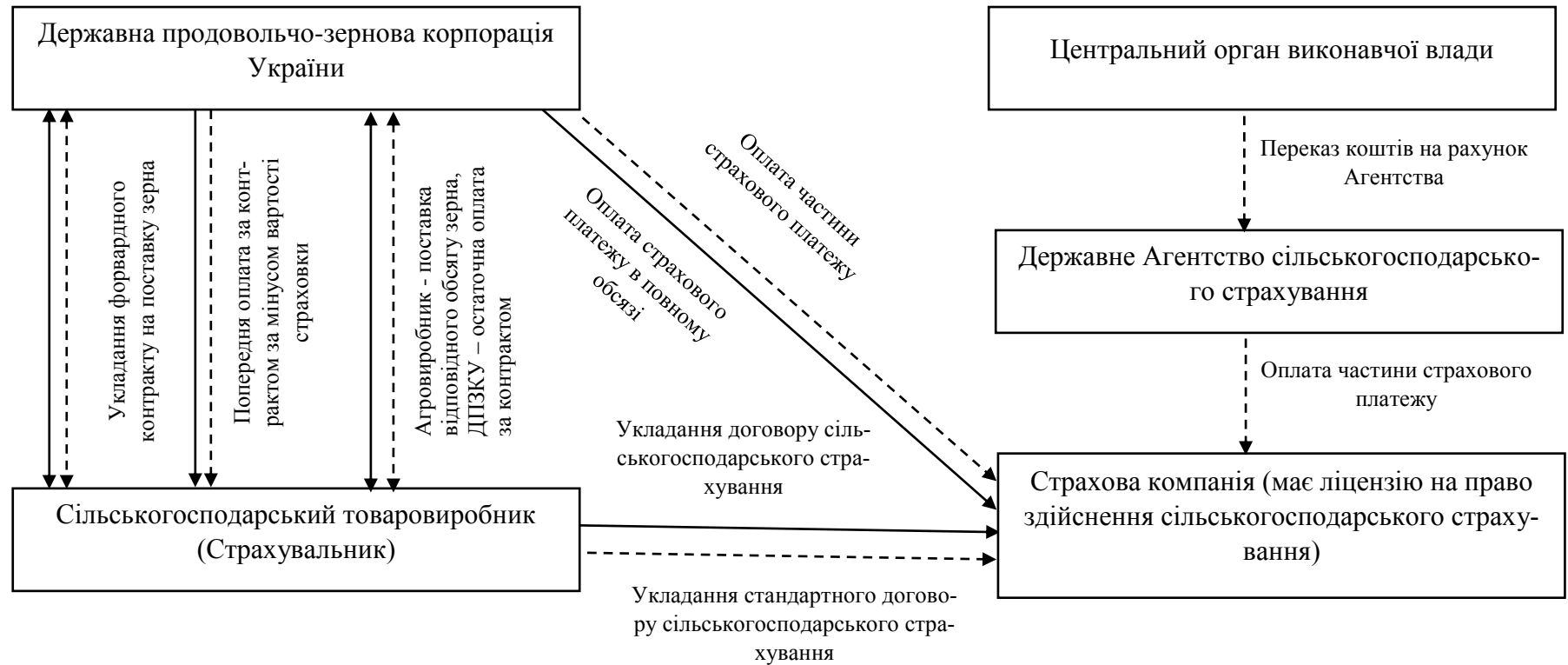
На основі уже існуючого форвардного контракту між ПАТ «ДПЗКУ» та ПП «Аскон» та укладених договорів агрострахування, прорахуємо як зміниться величина страхового платежу та суми, отриманих агровиробником коштів за форвардним контрактом, за умов вступу в дію нового механізму державного субсидування сільськогосподарського страхування (табл. 3.5). При цьому треба врахувати, що договори страхування укладаються відповідно до стандартних страхових продуктів. На сьогодні в Україні розроблено вісім стандартних страхових продуктів зі страхування сільськогосподарських культур (табл. 3.6)

Таблиця 3.6

Стандартні страхові продукти зі страхування сільськогосподарських культур

Культури	Період дії договору страхування		
	Весь цикл виробництва	На період пере-зимівлі	Весна-літо
Озимі зернові	+	+	+
Ярі зернові	+		

Кукурудза	+		
Цукровий буряк	+		
Соняшник	+		
Соя	+		

—— укладання договору страхування за умовами форвардного контракту без отримання субсидії;

----- укладання стандартизованого договору страхування за умовами форвардного контракту з отриманням субсидії;

Рис. 3.1. Порядок укладання договору страхування за умовами форвардного контракту без/з державною підтримкою

Джерело [22,24]

Вибір оптимального договору страхування при укладанні форвардного контракту (на прикладі «Аскон»)

Показники	Договір страхування без державної підтримки	Договір страхування з державною підтримкою	
	На період перезимівлі	На період перезимівлі (страховий продукт 2)	На весь період вирощування (страховий продукт 1)
Площа посівів, га	1507,0	1507,0	
Планові витрати на посів і вирощування озимих с/г культур, грн./ га	4000,0	4000,0	
Страхова сума с/г культур, грн.	6028000,0	6028000,0	
Страховий тариф, %	4,7	7,0	
Франшиза, %	30	–	
Коефіцієнт покриття		0,8	
Страховий платіж, грн.	283316,0	421960,0	
	На період весна-літо	На період весна-літо (страховий продукт 3)	
Площа посівів, га	1507,0	1507,0	1507,0
Середня врожайність, ц/га	34,74	34,74	34,74
Застрахована врожайність, ц/га	26,055	24,318	24,318
Вартість од. врожаю, грн./ ц	300,0	300,0	300,0
Страхова сума с/г культур, грн.	11 779465,50	10 994167,8	10 994167,8
Страховий тариф, %	3,2	5,8	9,3
Франшиза, ФБ, %	30,0	–	–
Коефіцієнт покриття	–	0,7	0,7
Страховий платіж, грн.	376 942,90	637 661,73	1 022457,61
Всього платіж, грн.	660 258,90	1 059621,73	1 022457,61
Платіж за умов 50% субсидії, грн.	–	529810,87	511228,80
Сума попередньої оплати за форвардним контрактом, грн.	10 500 000		
Сума попередньої оплати за форвардним контрактом за вирахуванням суми страхового платежу, грн.	9 839 741,10	9 970189,13	9988771,20

Джерела [12, 15, 16]

Стандартний страховий продукт (страховий продукт) – це комплекс документів, що містить певні визначені (стандартні) умови страхування, які не

можуть змінюватися і є обов'язковими для виконання сторонами за договором страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою [13]

Основні характеристики стандартних договорів страхування посівів та майбутнього врожаю озимих зернових сільськогосподарських культур з державною підтримкою від сільськогосподарських ризиків наведені у додатку В (табл. В.1).

Розрахунки, наведені у табл. 3.5 показали, що найбільш оптимальний варіант договору страхування при укладанні форвардного контракту є стандартний договір страхування посівів та майбутнього врожаю озимих зернових сільськогосподарських культур з державною підтримкою від сільськогосподарських ризиків на весь період вирощування. Так, за умов реального форвардного контракту, укладеного ПП «Аскон» на поставку майбутнього врожаю зерна сума попередньої оплати за форвардним контрактом за вирахуванням суми страхового платежу становила 9 839 741,10 грн., тоді як при використанні договору страхування з державною підтримкою на весь період вирощування – 9988771,20 грн., а отже за останніх умов підприємство додатково може отримати 149030,10 грн.

За проведеними дослідженнями встановлено, що агровиробник у такі періоди виробництва як сівба та культивування сільськогосподарських культур, потребує вільних коштів, які він в змозі отримати при укладанні форвардного контракту. Однак вартість страхового платежу, що за умовами форвардного контракту, сплачується до акредитованої страхової компанії, зменшує суму коштів, які отримує сільгоспідприємець за укладеним контрактом. В результаті дослідження встановлено, що за умов прийняття нового Закону України «Про державну підтримку сільськогосподарського страхування» агровиробник буде мати можливість зменшити розмір своїх страхових платежів та збільшити обсяг оборотних коштів підприємства й підвищити його ліквідність. У будь-якому випадку, останнє слово в цьому питанні залишиться за державою, яка має сприяти розвитку вітчизняного аграрного сектору економіки та створювати відповідні умови для ефективної роботи сільгосптоваровиробників.

ВИСНОВКИ

1. Агровиробник у такі періоди виробництва як сівба та культивування сільськогосподарських культур, потребує вільних коштів, які він в змозі отримати при укладанні форвардного контракту.

Форвардні угоди передбачають купівлю-продаж реального товару з відстрочкою його поставки, тобто цей договір, який укладається на поставку ще не виробленої продукції за фіксованою ціною. Укладання такої угоди в сучасних умовах надає продавцю додаткові фінансові можливості, а покупця певним чином страхує від інфляційних ризиків.

Форвардні закупівлі сільськогосподарської продукції здійснюються відповідно до Цивільного кодексу України, Законів України «Про державну підтримку сільського господарства України» і «Про зерно та ринок зерна в Україні», а їх проведення регулюється постановою КМУ «Про запровадження державних форвардних закупівель зерна» №736 від 16 травня 2007 року.

2. За основними умовами укладання форвардного контракту вся сільськогосподарська продукція має бути застрахована. Отже, на сьогодні державна програма закупівель ПАТ «Аграрний Фонд України» та ПАТ «Державна продовольчо-зернова Корпорація України» (ДПЗКУ) є основним фактором розвитку агростраховання в країні.

Вартість страхового платежу, що за умовами форвардного контракту, сплачується до акредитованої страхової компанії, зменшує суму коштів, які отримує сільгоспідприємець за укладеним контрактом.

3. На сьогодні відбувається наближення показників страхування, пов'язаного з державними програмами фінансування сільськогосподарських виробників, до показників страхування за незалежними договорами, що є ознакою поступового формування реальних ринкових умов страхування. Так, кількість укладених договорів страхування та застрахована площа за програмою форвардних закупівель зерна майбутнього врожаю у 2017 році становить 32,3%

та 30% відповідно від загальної кількості і площі за договорами агрострашування. А частка страхової суми і зібраних страхових премій перевищила 50% поріг і за відповідними договорами склала відповідно 52,9% та 66,0% від загальних обсягів даних показників на ринку агрострашування.

4. В ході досліджень визначено, що найбільш оптимальний варіант договору страхування при укладанні форвардного контракту є стандартний договір страхування посівів та майбутнього врожаю озимих зернових сільськогосподарських культур з державною підтримкою від сільськогосподарських ризиків на весь період вирощування. Так, за умов реального форвардного контракту, укладеного ПП «Аскон» на поставку майбутнього врожаю зерна сума попередньої оплати за форвардним контрактом за вирахуванням суми страхового платежу становила 9 839 741,10 грн., тоді як при використанні договору страхування з державною підтримкою на весь період вирощування – 9988771,20 грн., а отже за останніх умов підприємство додатково може отримати 149030,10 грн.

5. В результаті дослідження встановлено, що за умов прийняття нового Закону України «Про державну підтримку сільськогосподарського страхування» агровиробник буде мати можливість зменшити розмір своїх страхових платежів та збільшити обсяг оборотних коштів підприємства й підвищити його ліквідність. У будь-якому випадку останнє слово в цьому питанні залишиться за державою, яка має сприяти розвитку вітчизняного аграрного сектору економіки та створювати відповідні умови для ефективної роботи сільгосптоваровиробників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. ІФС представила обзор рынка агрострахования Украины за 2017 андеррайтинговый год [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://forinsurer.com/news/17/11/24/35667>
2. Аналітичне дослідження «Ринок агростраховання України у 2017-му андеррайтинговому році» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://forinsurer.com/files/file00624.pdf>
3. Берлач А.І. Біржове право України : навч. посібник / А.І. Берлач. – К.: Університет «Україна», 2008. – 316 с.
4. Бюджет-2018: главные цифры Украины https://24tv.ua/ru/bjudzhet_2018_osnovnye_rashody_bjudzheta_ukrainy_2018_v_cifrah_n899071
5. Державна підтримка підприємств АПК – 2018 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://balance.ua/news/post/gospodderzhka-APK-2018>
6. Державні форвардні закупівлі зерна: особливості правового регулювання <http://agro-business.com.ua/agro/u-pravovomu-poli/item/1814-derzhavni-forvardni-zakupivli-zerna-osoblyvosti-pravovoho-rehuliuвання.html>
7. Кравчук О. В. Страхування при співпраці з Аграрним фондом та Державною продовольчо-зерною корпорацією України / О. В. Кравчук // Технологический аудит и резервы производства. – 2015. – № 1 (7). – С. 37–42.
8. Мінюк О.Ю., Іващенко В.В. Проблеми правового регулювання форвардних і ф'ючерських угод як видів біржових угод [Електронний ресурс] / О.Ю. Мінюк, В.В. Іващенко // Право і суспільство. – 2015. – №2. – С. 72-78
9. Офіційний сайт ПАТ «Аграрний фонд» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://agrofond.gov.ua>
10. Офіційний сайт ПАТ «Державна продовольчо-зернова корпорація України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pzcu.gov.ua/ua>
11. Портал про сільськогосподарське страхування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.agroinsurance.com/>

12. Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів щодо страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою від 29.11.2016 № 2957 [Електронний ресурс] / Нацкомфінпослуг. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1655-16/paran7#n7>

13. Про державну підтримку сільського господарства України: закон України від 24.06.2004 р. № 1877 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1877-15/page3?text=%F4%EE%F0%E2>

14. Про державну підтримку сільськогосподарського страхування: проект Закону від 26.04.2017 № 6355-1 [Електронний ресурс] / Верховна рада України. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61709

15. Про деякі питання здійснення страхування майбутнього врожаю озимих зернових сільськогосподарських культур з державною підтримкою від сільськогосподарських ризиків на весняно-літній період вирощування: розпорядження від 07.04.2016 № 718 [Електронний ресурс] / Нацкомфінпослуг. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0649-16/paran25#n25>

16. Про деякі питання здійснення страхування посівів та майбутнього врожаю озимих зернових сільськогосподарських культур з державною підтримкою від сільськогосподарських ризиків на весь період вирощування: розпорядження від 21.05.2014 № 1501 [Електронний ресурс] / Нацкомфінпослуг. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/ru/z0715-14/paran27#n27>

17. Про запровадження державних форвардних закупівель зерна: постанова КМУ від 16.05.2007 р. № 736 [Електронний ресурс] / Кабінет Міністрів України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/736-2007-п>

18. Про затвердження Порядку та умов надання сільськогосподарським товаровиробникам державної підтримки у страхуванні сільськогосподарських культур шляхом здешевлення страхових платежів (премій) і переліку сільськогосподарських культур та видів страхових ризиків (продуктів), на які у 2012 році надається компенсація вартості страхових платежів (премій): постанова КМУ № 813 від 15 серпня 2012 р. [Електронний ресурс] / Кабінет Міністрів

України. –Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/813-2012-%D0%BF>

19. Про зерно та ринок зерна в Україні: закон України від 04.07.2003 р. № 37-15 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/37-15>

20. Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою: закон України від 09.02.2012 № 4391-VI [Електронний ресурс] / Верховна рада України. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/4391-17>

21. Про страхування: закон України від 07.03.1996 № 85/96-ВР [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/85/96-вр>

22. Рубцова Н. М. Оптимізація вартості договорів страхування сільськогосподарської продукції за форвардними контрактами / Н. М. Рубцова // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки) / За ред. Л.В. Синяєвої. – Мелітополь: Вид-во Мелітопольська типографія «Люкс». – 2018. – № 2 (37) – С. 221-228.

23. Рубцова Н. М. Сучасний стан та перспективи розвитку діючої системи агрострахування в Україні [Електронний ресурс] / Н. М. Рубцова // Збірник наукових праць ТДАТУ (економічні науки) / За ред. М.Ф. Кропивка. – Мелітополь: Вид-во Мелітопольська типографія «Люкс», 2014. – № 4. – С. 237-240. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/znptdau_2014_4_42.pdf

24. Рубцова Н. М., Захарова Н.Ю. Особливості страхування майбутнього врожаю зернових культур за програмою форвардних закупівель / Н. М. Рубцова, Н.Ю. Захарова // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки) / За ред. Л.В. Синяєвої. – Мелітополь: Вид-во Мелітопольська типографія «Люкс». – 2018. – № 1 (36) – С. 168-176.

25. Рубцова Н.М., Холод С.М. Проблеми розвитку ринку агрострахування в Україні / Н.М. Рубцова, С.М. Холод // Збірник матеріалів XIII Міжнародна

науково-практична конференція «Виклики та перспективи розвитку нової економіки на світовому, державному та регіональному рівнях» / [за ред. А.В. Череп]. Запоріжжя : Видавництво ЗНУ, 2018. – С. 260-261

26. Рынок агрострахования Украины в 2016 андеррайтинговом году вырос в 2 раза до 156 млн. грн. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://forinsurer.com/news/16/10/19/34429>

27. С начала сезона экспорт зерна составил 26,9 млн тонн [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ports.com.ua/news/s-nachala-sezona-eksport-zerna-sostavil-269-mln-tonn>

28. Слободянюк О.В. Фінансові механізми управління ризиками аграрного страхування в Україні / О.В. Слободянюк // Бізнесінформ. - 2016. - № 9. - С. 131-136

29. Солодкий М.О. Біржовий ринок: навч. посібник / М.О. Солодкий. – 2-ге вид., випр. – К.: Джерела М, 2005. – 336 с.

30. Холод С.М. Особливості страхування майбутнього врожаю сільськогосподарських культур за програмою форвардних закупівель [Електронний ресурс] / С.М. Холод // Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-технічної конференції магістрантів і студентів (присвячується 80-річчю Запорізької області) за підсумками наукових досліджень 2018 року. – Режим доступу: <http://www.tsatu.edu.ua/nauka/n/rada-molodyh-vchenyh-ta-studentiv/konferenciji/>

31. Шубенко І. А. Сус Ю. Ю. Франшиза в агрострахуванні та її вплив на рівень ідшкодування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Vzhnau_2012_2\(2\)_40.pdf](http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Vzhnau_2012_2(2)_40.pdf)

32. Яцух О.О. Механізм запровадження форвардних операцій аграрним фондом на ринку України та оцінка його ефективності [Електронний ресурс] / О.О. Яцух // Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка». – Режим доступу: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/5_2018/81.pdf

33. Яцух О.О. Ринок агрострахування в Україні: перспективи та розвиток / Яцух О.О. // Економіка та суспільство. – 2016. – С. 866 – 872.

ДОДАТКИ

Видатки Державного бюджету за 2011-2018 рр., тис. грн

Напрямок фінансування	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Міністерство аграрної політики та продовольства України, всього	10 468 738,9	8 451 341,4	8 721 178,7	6 349 099,8	2 188 721,6	2 111 989,4	9 442 263,1	14 154 691,7
в т.ч.								
- державна підтримка сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів	5 000,0							
- фінансування заходів по захисту, відтворенню та підвищенню родючості ґрунтів	5 000,0							
- заходи по боротьбі зі шкідниками та хворобами сільськогосподарських рослин	902,5	34 000,0	25 500,0					
- бюджетна тваринницька дотація та державна підтримка виробництва продукції рослинництва	100 000,0							
- здійснення фінансової підтримки суб'єктів господарювання агропромислового комплексу через механізм здешевлення кредитів та компенсації лізингових платежів	531 416,5							
- втрати Аграрного фонду пов'язані з комплексом заходів, із зберігання, перевезення, переробки та експортом об'єктів державного цінового регулювання державного інтервенційного фонду	445 900,0	765 500,0	500 000,0	100 000,0	100 000,0	100 000,0	51 400,0	52 200,0

Продовження табл. А.1

1	2	3	4	5	6	7	8	9
- державна підтримка галузі тваринництва	2 030 000,0	732 000,0	650 000,0	888 010,7	250 000,0	30 000,0	170 000,0	4 000 000,0
- забезпечення діяльності Аграрного фонду	14 598,7	25 588,9	24 339,1	16 432,5	15 924,6	81 281,2	108 004,7	128 409,0
- фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі		827 376,3	96 777,9	5 000,0	5 000,0	5 000,0	60 000,0	5 000,0
- державна підтримка розвитку хмелярства, закладення молодих садів, виноградників та ягідників і нагляд за ними		1 075 000,0	100 000,0	100 000,0			75 000,0	300 000,0
- часткова компенсація вартості електроенергії, використаної для поливу на зрошуваних землях		50 000,0						
- створення Державного земельного банку		120 000,0						
- фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів					300 000,0	285 000,0	300 000,0	66 000,0
- збільшення статутного капіталу НАК "Украгролізинг" для закупівлі технічних засобів для агропромислового комплексу з подальшою передачею їх на умовах фінансового лізингу					54 000,0			
- фінансова підтримка сільгосптоваровиробників							4 774 300,0	945 000,0
- фінансова підтримка розвитку фермерських господарств								1 000 000,0

*Джерело: складено автором на основі <http://zakon.rada.gov.ua/>

Таблиця Б.1

Основні показники роботи ринку агрострахування України за 2005-2017 роки

Показник	Роки													Відхилення 2017 р. від 2005 р., %
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	
Посівна площа, тис. га	18415,5	18406,8	18583,5	19460,1	19205,6	18995,8	19493,5	19493,3	19265,4	18834,2	18706,4	18805,8	19113,4	3,79
Застрахована площа, тис. га	390,6	668,1	2350,3	1171,6	510,0	553,0	786,0	727,0	869,0	732,0	689,0	700,0	657,0	68,20
Питома вага застрахованої площі, %	2,12	3,63	12,65	6,02	2,66	2,91	4,03	3,73	4,51	3,89	3,68	3,72	3,44	62,26
Кількість, од.:														
страхових компаній	33	37	62	59	16	13	14	14	8	11	12	11	13	-60,61
укладених договорів	910	1330	4397	1637	1980	1217	2710	1936	1722	1392	1062	793	957	5,16
Загальна страхова сума, млн. грн.	375,4	619,6	2189,1	3153,4	1300,0	2455,0	3640,0	3462,7	4394,0	н/д	3969,0	6240,0	5913,0	у 15,75 рази
Середня страхова сума на 1 га, грн.	961,00	927,40	931,40	2691,40	2549,02	4439,42	4631,08	4762,97	5056,39	–	5760,52	8914,29	9000,0	у 9,36 рази
Страхові премії, млн. грн.	12,80	28,50	116,70	155,40	42,00	84,00	136,00	130,04	135,40	73,00	77,70	157,0	204,4	у 15,97 рази
Середня премія на 1 га, грн.	32,80	42,70	49,70	132,60	82,35	130,20	173,03	178,82	155,81	99,7	112,8	224,3	311,1	у 9,48 рази
Середній страховий тариф, %	3,41	4,60	5,33	4,93	3,24	3,84	3,74	3,77	3,1	2,4	2,0	2,5	3,5	2,64
Сума сплачених субсидій, млн. грн.	5,80	12,5	47,80	72,80	–	–	–	–	0,0868*	–	–	–	–	–
Питома вага сплачених субсидій в страхових преміях, %	45,30	43,9	40,90	46,90	–	–	–	–	0,067*	–	–	–	–	–
Рівень виплат, %	н/д	н/д	н/д	н/д	36,48	50,94	28,00	41,00	9,70	7,6	12,9	44,2	3,7	–

Джерело: [22, 33]

* субсидії нараховані, але не сплачені

Таблиця В.1

Основні характеристики стандартних договорів страхування посівів та майбутнього врожаю озимих зернових сільськогосподарських культур з державною підтримкою від сільськогосподарських ризиків

Умови страхування	На весь період вирощування (страховий продукт 1)	На період перезимівлі (страховий продукт 2)	На період весна-літо (страховий продукт 3)
1	2	3	4
Предмет страхування	майновий інтерес страхувальника, що не суперечить закону і пов'язаний із володінням, користуванням та розпорядженням		
	посівами та майбутнім врожаєм озимих зернових культур, що страхуються з державною підтримкою від сільськогосподарських ризиків на весь період вирощування, що ростуть на земельних ділянках (площах),	площею посіву озимих зернових сільськогосподарських культур,	майбутнім врожаєм озимих зернових культур, що страхується з державною підтримкою від сільськогосподарських ризиків на весняно-літній період вирощування та збирається на земельних ділянках (площах),
	які належить страхувальнику на правах власності, оренди (суборенди).		
Страховий тариф (для Запорізької області), %	11,3-14,4% при врожайності ≤ 22 ц/га 6,9-9,3% при врожайності ≥ 32 ц/га (залежить від коефіцієнта покриття від 0,5 до 0,7)	7%	8,7-13% при врожайності ≤ 22 ц/га 3,0-5,8% при врожайності ≥ 32 ц/га (залежить від коефіцієнта покриття від 0,5 до 0,7)
Франшиза	-	-	-
Рівень страхового покриття	від 0,5 до 0,7	0,8	від 0,5 до 0,7
Страховий випадок	настання певної події за одним або кількома страховими ризиками, передбаченими Договором, внаслідок якої відбулося пошкодження або загибель посівів чи недоотримання або неотримання врожаю застрахованої культури на всій або частині площі посіву, що завдало збитків страхувальнику.	настання події за одним або кількома страховими ризиками, що призвело до завдання збитків страхувальнику внаслідок загибелі застрахованої озимої зернової сільськогосподарської культури на всій або частині площі посіву.	настання певної події або їх комбінації за одним або кількома страховими ризиками, передбаченими Договором, внаслідок якої (яких) відбулося пошкодження або загибель застрахованої культури, що призвело до недоотримання або неотримання її врожаю на всій або частині площі посіву та завдало збитків страхувальнику.
Страхові ризики	землетрус; лавина, земельний зсув, земельний або земельно-водний сель; сильний вітер, пилова буря, шквал; сильний дощ, тривалі дощі, повінь, паводок, вимокання;		
	вимерзання, випрівання, випирання, льодова кірка; заморозки у повітрі в період формування репродуктивних органів озимої пшениці; град, удар блискавки; смерч, суховій, видування; посуха у весняно-літній період; зимова посуха; пожежа; епіфітотія; осередок масового розмноження шкідливого організму; спалах масового розмноження шкідника рослин; вторинні хвороби рослин; ґрунтова кірка, випадіння рослин; протиправні дії третіх осіб стосовно посівів та майбутнього врожаю застрахованої культури.	вимерзання, випрівання, випирання, льодова кірка; видування; зимова посуха, випадіння рослин;	град, удар блискавки; смерч, суховій, видування; посуха у весняно-літній період; зневоднення на землях, які підлягають примусовому зрошенню або заводненню, ґрунтова кірка; випадіння рослин; пожежа; епіфітотія; осередок масового розмноження шкідливого організму; спалах масового розмноження шкідника рослин; вторинні хвороби рослин; протиправні дії третіх осіб стосовно посівів та майбутнього врожаю застрахованої культури.

Продовження таблиці В.1.

1	2	3	4
Страхова сума	$CC_{\text{заг}} = V_{\text{ст}} \times S \times \text{Ц},$ <p>де $CC_{\text{заг}}$ - загальна страхова сума (страхова вартість врожаю) за договором (грн) $V_{\text{ст}}$ - застрахована врожайність (ц/га) S - загальна площа посіву застрахованої культури (га) Ц - ціна одиниці врожаю (грн/ц)</p>	$CC_{\text{заг}} = V_{\text{ст}} \times \text{П} / 100 \times S,$ <p>де $CC_{\text{заг}}$ – загальна страхова сума за договором (грн); $V_{\text{ст}}$ - страхова вартість (грн/га); $V_{\text{ст}} = V_{\text{ст баз}} \times \text{ЩВ} / 100,$ $V_{\text{ст баз}}$ - базисна страхова вартість, яка дорівнює 1250 грн/га; ЩВ - індекс цін виробників промислової продукції (у відсотках), розрахований за даними Державної служби статистики України за період з початку 2013 року до кінця року, який передує року укладення Договору. П - рівень страхового покриття (у відсотках); S - площа посівів озимої зернової сільськогосподарської культури, яка приймається на страхування (га).</p>	$CC_{\text{заг}} = V_{\text{ст}} \times S \times \text{Ц},$ <p>де $CC_{\text{заг}}$ - загальна страхова сума (страхова вартість врожаю) за Договором (грн); $V_{\text{ст}}$ - застрахована врожайність (ц/га); S - загальна площа застрахованої культури (га); Ц - ціна одиниці врожаю (грн/ц).</p>
Строки страхування	з моменту внесення першого страхового платежу і діє до завершення збирання врожаю застрахованої культури у відповідності з агротехнічними вимогами, однак не пізніше 20 серпня року, наступного за роком укладання Договору, та до виконання страховиком зобов'язань за Договором у повному обсязі.	з дня внесення страхового платежу та діє до 20 квітня наступного року за датою укладання договору, але не пізніше відновлення вегетації рослин застрахованої озимої зернової сільськогосподарської культури у відповідному регіоні навесні	з дня внесення страхового платежу і діє до завершення збирання врожаю застрахованої культури відповідно до агротехнічних вимог, але не пізніше 20 серпня року, наступного за роком укладання Договору, та до виконання страховиком зобов'язань за Договором у повному обсязі.
Збиток, страхове відшкодування	$CB = (V_{\text{ст}} - V_{\text{ф}}) \times S \times \text{Ц},$ <p>де $V_{\text{ст}}$ - застрахована врожайність відповідно до пункту 7 Договору (ц/га); $V_{\text{ф}}$ - фактична врожайність застрахованої культури згідно з Актом визначення врожайності біологічним методом або Актом визначення врожайності методом контрольного обмолоту (ц/га); S - загальна площа посіву застрахованої культури відповідно до пункту 3 Договору (га); Ц - ціна одиниці врожаю відповідно до пункту 8 Договору (грн/ц);</p>	добуток площі посіву загиблої застрахованої озимої зернової сільськогосподарської культури (га) та суми витрат на одиницю площі, з урахуванням страхового покриття на рівні 80 відсотків витрат.	$CB = (V_{\text{ст}} - V_{\text{ф}}) \times S \times \text{Ц},$ <p>де $V_{\text{ст}}$ - застрахована врожайність відповідно до пункту 7 Договору (ц/га); $V_{\text{ф}}$ - фактична врожайність застрахованої культури згідно з Актом визначення врожайності біологічним методом або Актом визначення врожайності методом контрольного обмолоту (ц/га); S - загальна площа посіву застрахованої культури відповідно до пункту 3 Договору (га); Ц - ціна одиниці врожаю відповідно до пункту 8 Договору (грн/ц);</p>